

COPPELIUS,
el
CREADOR
D'AUTÒMATS

Rosa Maria Colom

Premi Fundació Bancaixa de Narrativa Juvenil

Rosa Maria Colom

COPPELIUS,
el
CREADOR
D'AUTÒMATS

XXIV Premi Fundació Bancaixa
de Narrativa Juvenil 2019

 ESFERA

bromera

Premis literaris Ciutat d'Alzira

Aquesta obra va ser guanyadora del XXIV Premi Fundació Bancaixa de Narrativa Juvenil, patrocinat per la Fundació Bancaixa i promogut per l'Ajuntament d'Alzira. Formaven el jurat Alícia Climent, Vicent Dasí, Ramon Ferrer, Gonçal López-Pampló i Fina Masgrau.

A la meva filla Maria de Lluc.
Correctora atenta.
Lectora entusiasta

PRIMERA PART

Un total de forces disperses, això és la música.
No sabia com dir-ho millor.

Claude-Achille DEBUSSY

La violinista

Tenia deu anys el dia que va deixar de veure la seva mare per sempre per comptes de veure-la de tant en tant com fins aleshores. També va deixar de sentir el violí. Tots dos havien emmudit.

Ara el violí romania quiet dins del seu estoig folrat de seda groga i la mare havia partit a un lloc desconegut i llunyà d'on ningú no l'informava de quan tornaria.

O de si tornaria o no.

En Jan tenia por d'oblidar-la, si trigava gaire, com havia oblidat els avis i també les seves cares. Les cares de quan eren vius.

Però la mare era diferent. A la mare li seria impossible oblidar-la, pensava en Jan, molt segur dels seus sentiments. No obstant això, cada nit, abans d'adormir-se del tot, feia un repàs mental dels seus trets i dels seus gestos més habituals. Per estar més segur.

La mare era blanca de pell i amb molts de cabells castany fosc que formaven espirals i se t'enganxaven als dits quan l'abraçaves. Els ulls els tenia verds com una fulla d'arbre i les celles igual que dos semicercles fets amb un retolador gruixut.

Les dents, blanques com la nata, li omplien tota la boca quan somreia, que era quasi sempre, perquè la mare somreia fins i tot quan estava enfadada.

El nas era un nas i prou. Les mans sí que eren igual que dos lliris malgrat que portava les ungles curtes i sense pintar de vermell encès com les altres mares.

Aclucava els ulls i tirava el cap enrere si estava molt cansada.

A l'estiu es tornava bruna i els cabells se'ls lligava amb una cua i ja no se t'enganxaven als dits ni se't ficaven als ulls.

«Quan arribi l'estiu ja haurà tornat», va pensar i no li calgué cap esforç per recordar-la corrent, descalça per la sorra amb un capell ample i el vestit blanc i llarg que havia comprat en un mercat hippy l'any que van anar a Formentera i que era el seu preferit.

Era molt especial, la mare, abans de desaparèixer, i abans que tothom fes silenci i no li responguessin les preguntes que el turmentaven i que n'eren un munt:

Per què, malgrat partir per tant de temps, no s'emportà cap de les seves maletes, ni tan sols la més petita on guardava les partitures? Les maletes, amb les seves inicials gravades en un cantó, eren totes al traster, ho havia comprovat.

Per què el pare no l'acompanyà, com feia sempre que marxava lluny?

I allò que més l'angoixava. Per què no s'acomiadà d'ell, del seu fill de deu anys, ni li deixà cap nota sota el coixí, una d'aquelles notes divertides que el posaven content?

«Hola, Jan! Quan et despertis jo ja seré a l'avió, però malgrat que no em vegis ja saps que mai no marxo del tot i que la meitat de mi sempre es queda al costat del meu petit soldat.»

Potser no havia gosat explicar-li que a la ciutat on anava no hi havia aeroport i els mòbils no tenien cobertura, com assegurava la senyora Kikanjú fent cara que allò no era una bona notícia. I que era debades esperar la seva trucada perquè li resultava del tot impossible comunicar-se. Però si no hi havia aeroport com s'hi arribava? Amb tren? Amb vaixell? Amb helicòpter?

–I teatres? Hi ha teatres? –insistia perquè li resultava de mal creure que la mare hagués marxat a una ciutat on no n'hi hagués.

La senyora Kikanjú sortia amb un ciri trencat que significa que sortia amb una resposta que no era cap resposta.

–Ai, Jan, quines coses que dius!

Tanmateix, a ell li semblava entendre que no, que no n'hi havia, i passava a la qüestió següent:

–Aleshores per què ha marxat, si no és per fer un concert?

La mare i el violí sempre viatjaven junts a ciutats llunyanes que ell tenia ubicades al globus terraquí del despatx del pare: París, Londres, Viena, Milà, Madrid, Brussel·les, Praga, fins i tot Nova York o Tòquio. La mare n'hi parlava llargament, de totes i de cadascuna d'elles, i li explicava

com eren de resplendents els grans auditoris plens de gom a gom, on ella actuava. I l'emoció que representava sentir el silenci del públic just abans de l'allau d'entusiasme que l'envestia com un tsunami de sons. Sentir els aplaudiments era quasi tan màgic com interpretar, assegurava. I afegia que si s'aplicava en els estudis de solfeig, ell també pujaria dalt d'un escenari, algun dia, i sentiria les mateixes emocions, perquè la música l'esperava.

—La música t'espera, Jan —li repetia sovint—. No la decebis.

Però malgrat ser fill d'una concertista i d'un compositor, en Jan no es deixava seduir. Passar-se hores estudiant solfeig i mesos assajant la mateixa partitura no el temptava gens. Per aquells dies, les seves prioritats oscil·laven entre ser maquinista de tren o fabricant de rellotges, dos oficis que li permetrien viatjar a través del temps i de l'espai. Els rellotges guarden els secrets del passat i del futur tant o més que els miralls, deia la senyora Kikanjú, que n'havia vist alguns de ben sorprenents on hi desfilaven personatges, hi cantava un gall i s'hi movia la lluna.

A vegades, quan la mare actuava a Barcelona, al Liceu, el pare l'hi portava i aleshores, assegut en una llotja prop de l'escenari, li semblava que ho podia entendre. Podia entendre que la mare els deixés al llarg de dies i setmanes per executar aquella música que feia que el públic de tot arreu es posés dempeus amb entusiasme mentre ella s'inclinava, amb el violí en una mà, l'arquet en l'altra.

Si el concert s'allargava, en Jan s'adormia. Li resultava tan agradable dormir sabent que ella era allà mateix i que, en acabar, marxarien tots tres junts cap a casa! La mare li explicaria un conte a cau d'orella per comptes de fer-ho a través del telèfon, amb moltes paraules que es perdien i la història plena de llacunes. Podria sentir el seu perfum especial i que ella li passés els dits pels cabells com si fos una amanida.

El pare no en sabia, de contes. Tampoc no sabia tocar el violí ni feia olor de vainilla sinó de tabac i llimona. El pare escrivia música, aquella era la seva feina. Tanmateix, la majoria de les vegades acompanyava la mare per organitzar-ho tot: els bitllets d'avió, els hotels, les trobades amb els periodistes, els assaigs amb l'orquestra. De tant en tant, només de tant en tant, es quedava per treballar, i també per tenir cura d'ell, d'en Jan, l'únic fill de tots dos.

La senyora Kikanjú sí que en sabia, d'històries, però les contava de manera diferent. Les històries de la senyora Kikanjú sempre produïen una lleugera esgarrifança, com quan un fantasma es passeja pel pis de dalt.

Els contes de la senyora Kikanjú no acabaven ni bé ni malament perquè no tenien final. Calia imaginar-lo, continuar donant-hi voltes, i això a vegades l'inquietava una mica.

—Què va passar després, senyora Kikanjú?

—Després de què?

—Després que el noi quedés atrapat, per sempre, dins del rellotge anglès.

—Doncs això, que el geni que l'habitava el va incorporar a la seva *troupe*.

–I no en va sortir mai més?

–Jo diria que no.

–Els seus pares no el veien quan desfilava amb els altres homenets verds?

–Això l'autora no ho explica.

–Per què no ho explica?

–Per deixar el lector intrigat, suposo.

–I per què vol deixar el lector intrigat, senyora Kikanjú?

–Perquè continuï pensant en el desenllaç.

–Però per què? –s'impacientava en Jan, que hauria preferit que el tema quedés resolt.

–Per això mateix. No t'estàs capficant per si el noi es va quedar per sempre dins del rellotge? Si hagués resolt el final, ja no hi pensaries més.

En Jan meditava aquesta darrera observació i la trobava una ximpleria de l'autora. Al llibre li faltava una pàgina, pensava. La pàgina on tocava haver-hi un final que no l'obligués a patir i a fer-se preguntes.

–Creu que ell veia els seus pares quan els passava pel davant?

–No t'ho sabria dir –responia indecisa.

–Vol dir que no ho sap del cert?

–Ningú no ho sap del cert, ni tan sols els qui els inventen. Un conte, una vegada escrit, ja no pertany a l'autor sinó a qui el llegeix. És molt generós, per part de qui l'ha escrit, donar llibertat perquè cadascú ho interpreti a la seva manera.

En Jan no hi estava d'acord. Es mostrava disposat a passar-ho malament al llarg de tot el relat però, a les darreres

pàgines, volia que tot es compongués per poder dormir tranquil i pensar en una altra cosa.

Igual que en una d'aquelles històries sense final, ara la seva vida penjava de la incertesa. La mare misteriosament absent, el silenci que inundava tota la casa, els secrets, les cares tristes, les maletes buides, les paraules que no aclarien res. Era massa petit i les seves preguntes sovint es quedaven en l'aire. Tenir onze anys significava que calia esperar per saber segons quines respostes. Vet aquí per què ho hauria de descobrir pel seu compte. Si a la ciutat on havia partit no hi havia teatres, què hi feia si no era per oferir un concert?

Així passava les horabaixes inacabables. A vegades mirava per la finestra. Veia passar un gos famèlic, un home amb un paraigua negre, els cotxes xipollejant dins dels tolls. Recordava com li agradava sentir els trons des de dins el llit abraçat ben fort a la mare. Totes les coses que li agradaven quan ella era a casa de sobte el posaven trist. La pluja, el fred, la música llunyana, l'olor de sopa, un gos que no era de ningú, batecs d'ales contra la finestra, la història de l'Emperadriu infantil o la de la petita Sirena.

Un riu a París

–La mare és a París? –preguntà un vespre a la cuina.

La senyora Kikanjú va fer com si no l’hagués sentit i en Jan prengué paciència.

–És a París, la mare?

Una pregunta absurda tenint en compte que a París hi ha teatres i també aeroports. I els telèfons hi funcionen perfectament. Per tant, la mare no podia ser a París i en Jan ho sabia. Ho havia demanat només per obligar-la a respondre. I també perquè, des de feia dies, se’n parlava a sotaveu, d’aquella ciutat.

–Ni una paraula de París! –saltà la senyora Kikanjú sense deixar de remenar la sopa–. I menys davant del teu pobre pare! Que no t’adones de la cara que fa? Si sembla un espectre!

Un espectre? El pare semblava un espectre i ell, sempre pensant en la mare, no se n’havia adonat?

–Un espectre és el mateix que un fantasma? –volgué saber.

La senyora Kikanjú li assegurà que resultava cent vegades pitjor. Que venien a ser de la mateixa espècie i alhora molt distints. Que posats a concretar, els espectres no re-

sultaven tan elegants com els fantasmes, ni tan sofisticats. I sí força més desgraciats.

En Jan s'espantà.

–El pare és desgraciat?

Ho era, pobre senyor. I molt! Per això s'estava convertint en un espectre, repetí la senyora Kikanjú amb els ulls humits.

En Jan en va prendre nota.

A l'hora de sopar l'observà detingudament i el veié com sempre: la barba una mica gris, el bigoti retallat, les ulleres daurades, els cabells que li queien front avall. De cercles moradencs al voltant dels ulls sí que en tenia, però la pell no se li havia posat verda ni tenia floridura per les ungles, com tenen els autèntics fantasmes.

–Per què no puc dir ni una paraula de París davant teu, pare? –preguntà, cautelosament, després d'estudiar la situació.

Per comptes de respondre, el pare va continuar pelant una taronja amb el ganivet i la forquilla, cosa que a en Jan li semblava un autèntic prodigi que mai estaria al seu abast. Quan la va haver pelada, va decantar el plat sense ni menjar-ne un grill. Darrerament deixava moltes coses al plat, el pare; la sopa, el peix, l'amanida, fins i tot les postres.

Un gran privilegi de les persones grans, menjar només el que els venia de gust per comptes d'haver-se d'empassar un munt de coses fastigoses només perquè eren saludables. Quan ell fos gran, deixaria que els seus fills fessin la seva pròpia tria tant si era saludable com no. I potser fins i

tot –va decidir– els permetria menjar amb les mans, igual que els permetria caçar mosques i sargantanes, cosa que a ell li tenien prohibit.

Al cap d'un temps considerable, quan gairebé ja havia oblidat la qüestió, el pare va respondre.

–Hi hagué un accident...

En Jan deixà de respirar.

–Un accident molt greu, fill...

–A París? –preguntà.

El pare l'agafà de la mà i el va fer seure al seu costat.

–Hauràs de ser molt valent, a partir d'ara, Jan.

Parlava amb frases breus, sense to, com si estigués a punt de quedar-se afònic i entre una frase i l'altra feia una pausa que accentuava el dramatisme del que explicava. Com en els contes de la senyora Kikanjú, però pitjor. En Jan s'espantà encara més. Un accident? Un accident tan terrible que li caldria ser molt valent a partir d'ara? A les pel·lícules quan algú advertia al protagonista que hauria de ser valent sempre significava desgràcia. Estava tip de saber-ho.

Mirà la boca del pare, estreta com una ratlla de bolígraf, sota el bigoti, i desitjà que no s'obrís perquè no en sortissin més paraules ni més respostes que ja no volia saber. No volia saber què havia passat a París, una ciutat que la mare adorava especialment perquè hi havia nascut. Per un moment pensà que si fugia cap a la seva cambra i s'esmunyia entre els llençols s'acabaria el malson. Però ara el pare el tenia abraçat per les espatlles i en Jan va saber que després d'escoltar el que estava a punt de dir-li res no tornaria a

ser el mateix. I que, per molts d'anys que passessin, mai no oblidaria aquell instant ni aquella conversa.

—La mare va morir a París fa una setmana... —digué sense mirar-lo—. La vam enterrar dos dies més tard... —afegí després de deixar transcórrer un minut sencer—. A la tomba dels avis... —va dir per acabar, i aleshores el mirà. Mirà en Jan als ulls com si no el veiés i en Jan el mirà a ell i li va semblar com si també l'haguessin enterrat a la tomba del avis juntament amb la mare.

«La mare ha mort», pensà sense acabar-ho d'entendre perquè aquestes coses costa de creure que siguin veritat. Morta de morir-se com quan es morí en Boris, el seu cocquer de color marró? Morta de convertir-se en una fotografia dins d'un marc i a qui caldria portar flors que ella no podria oloar perquè els morts no oloren ni tampoc hi senten. Morta de no veure-la entrar per la porta ni asseguda a taula, ni corrent per la platja ni fent carreres amb les bicicletes. Morta de no tocar mai més el violí ni de saludar dalt l'escenari. Morta de no dir-li «la música t'espera, Jan!». Ni de tornar a casa, després de les gires i abraçar-lo fins a fer-li cruixir els ossos. Morta com els avis, que ja ni recordava la cara que feien quan eren vius, ni les coses que deien ni el to de les seves veus.

—El cotxe que la duia a l'hotel va xocar contra un mur just quan travessava un dels ponts. Ella va sortir disparada i va caure al riu...

En Jan s'indignà:

–I per què no la van treure? Per què ningú no es va llançar al riu per salvar-la?

–Molta gent es va llançar al riu... Era de nit, no es veia res... Quan va arribar l'equip de salvament va ser massa tard.

En Jan l'imaginà, amb el seu vestit negre llarg fins als peus, les sabates de taló alt, sortint disparada per la porta oberta de l'automòbil, el violí en una mà, l'arquet a l'altra, i es va esgarrifar.

Preguntà absurdament:

–I el violí?

–No pateixis pel violí –el pare afluixà l'abraçada i aleshores va poder veure com els cercles al voltant dels ulls se li feien més foscos i es va sentir molt perdut. Si s'estava convertint en un espectre també desapareixeria igual que havia desaparegut la mare, i abans els avis, i ell es quedaria sol, només amb la senyora Kikanjú, que no era de la família.

–Però què va passar amb el violí? –insistí perquè pensar en el violí li era menys insuportable que pensar en la mare.

–El tenia a la falda, com sempre que sortia d'una audició. Era com si necessités la seva companyia. Quan va veure que anaven a xocar, es va descordar el cinturó i es va incorporar per dipositar-lo al seient del darrere. Tot va anar molt de pressa. Va ser un acte reflex, de protecció.

–Vols dir de protecció del violí?

Malgrat que sabia que valia una fortuna i que el tenia gràcies a la generositat del senyor Mortimer, no li cabia al cap que hagués fet allò que sempre li predicaven que no s'havia de fer mai dels mais. El pare mogué el cap molt

apesarat i en Jan entengué que sí, que havia comès aquella greu imprudència de descordar-se el cinturó de seguretat.

–Si no se l’hagués descordat, no hauria sortit disparada per la finestra, encara que s’haguessin obert totes les portes. I no hauria caigut al riu, oi?

El pare no contestà. El Jan tampoc no esperava que ho fes. Ja era prou gran per entendre el que havia passat. Que amb el cinturó ben cordat no hauria sortit disparada cap a l’aigua i ara seria viva i a casa. Amb una lleu esperança que li digués que no, que la topada va ser tan forta que no s’hauria salvat malgrat que no hagués infringit la norma, preguntà:

–Digues, pare: s’hauria salvat, la mare, si no hagués intentat posar el violí al seient del darrere?

La senyora Kikanjú no el va renyar per haver-se saltat l’ordre de no parlar de París al pare, sinó que es va permetre plorar a cor obert. L’abraçà tendrament i li oferí explicacions complementàries.

–Ah, *mon petit!* Quina terrible desgràcia! La mare tan jove i tan bonica i acabar d’aquesta manera al fons del Sena! –I sense que en Jan l’hi preguntés, ella li confirmà les seves sospites:– No m’ho ha dit ningú, però sé del cert que per salvar el violí no se salvà ella mateixa.

D’amagat del pare li mostrà un diari on apareixia saludant dalt d’un escenari somrient amb aquelles dents tan blanques i els ulls color de fulla, i en una altra es veia un pont amb grans fanals i una cinta fosca a sota que devia

ser el riu. «Mor en un tràgic accident la gran violinista Teodora Sutter», deien els titulars.

A partir d'aquell dia començà a odiar el violí.

El violí que havia estat la causa que la mare anés a parar al fons d'un riu d'aquella ciutat anomenada París que tenia una torre al capdamunt de la qual s'arribava havent d'agafar tres ascensors diferents. I decidí que si un dia, per comptes de maquinista de tren o fabricant de rellotges, es decantava per la música, cosa que no semblava probable, tocaria qualsevol instrument tret del violí. I no tan sols li declarà la guerra, sinó que es prometé destruir-lo perquè mai ningú no el pogués fer sonar i s'acabés la història de si era una peça única i tenia un so incomparable.

Ell mateix s'encarregaria de fer-ne estelles. Era tan lleuger que li seria fàcil. Buscaria una pedra, la més punxeguda que pogués trobar i, quan ningú no el veiés, li clavaria cops fins a deixar-lo fet un nyap.

Alguns dies pensava que el llançaria directament al foc per veure'l convertit en flames, i la idea també li agradava.

O li saltaria al damunt fins a convertir-lo en pols, perquè el violí era el culpable que la mare se n'hagués anat sense equipatge, a un lloc on no hi havia telèfon ni aeroports i d'on no tornaria mai més. Per molts anys que passessin, per molt que plogués. Per molt que imaginés que trucaven a la porta i era ella. Que despertava el matí i la trobava. Que li deia «vine, petit soldat». Per molt que la somniés nit rere nit.